

Commentaar Erfgoedwet
Rijksmuseum van Oudheden

Leiden, 1 juli 2014

L.S.,

Hierbij vindt u enkele overwegingen die naar de mening van de staf van het Rijksmuseum van Oudheden bij het vaststellen van de nieuwe Erfgoedwet meegewogen zouden moeten worden.

Eén opmerking vooraf: het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) in Leiden speelt sinds de oprichting in 1818 een centrale rol in het veld van onze nationale archeologie. Door de collecties, het bijbehorende onderzoek en grote en kleinere presentaties is het museum dé plek bij uitstek die kan dienen als doorgeefluik voor kennis over ons nationale archeologisch erfgoed, middels het tonen van relevante collecties in een nationale context.

De belangrijke positie die het RMO heeft, is in de huidige beleidsperiode door het Ministerie van OCW bevestigd door wetenschappelijk onderzoek als integraal onderdeel van de museale activiteiten te benoemen. Het is daarom vreemd dat in de nieuwe Erfgoedwet geen rol toegekend wordt aan de onderzoekstaak van musea. Ook in de Memorie van Toelichting (zie bijv. p. 9) wordt onderzoek niet genoemd. Overigens geldt dit ook ten aanzien van de publieksfunctie. De Erfgoedwet gaat vooral in op de collectiefunctie van musea terwijl wij allen weten dat verhalen over voorwerpen de collectie pas tot leven brengt.

Commentaar op wetsartikelen:

Artikel 3.7 (p. 6)

In dit artikel wordt de Minister de bevoegdheid verleend om cultuurgooderen of een verzameling van bijzondere wetenschappelijke en cultuurhistorische betekenis aan te merken als beschermd. Er is niet beschreven hoe dergelijke stukken of verzamelingen onder de aandacht van de Minister gebracht (moeten) worden. Vanwege onder meer de aanwezige wetenschappelijke kennis, in combinatie met het publiek belang, is het wellicht raadzaam het RMO hierbij een adviserende rol te geven wanneer het archeologische of oudheidkundige vondsten betreft.

Artikel 5.8.3 (p. 15)

In dit artikel is de rol van de Raad voor Cultuur vervangen door de RCE. Hoewel de RCE voldoende kennis bezit om archeologische vondsten die in het belang van het publiek zijn te herkennen, is het de vraag of deze dienst de specifieke kennis bezit die in het museale landschap aanwezig is. De keus voor het in beheer geven van een belangrijke archeologische vondst aan een museale instelling zien wij idealiter plaatsvinden in overleg met die museale instellingen. Ons voorstel is om hiervoor een commissie in het leven te roepen bestaande uit het Rijksmuseum van Oudheden en de verschillende provinciale musea, teneinde in die hoedanigheid en in overleg met de RCE tot de beste keus voor de presentatie, het onderzoek en het beheer van een dergelijke vondst te komen.

Dit heeft ook betrekking op een ander aspect van dit lid. De Minister kan een dergelijke vondst namelijk binnen 6 maanden na melding toewijzen. Ons inziens is deze termijn te beperkt. Het belang van een vondst wordt vaak pas gedurende de uitwerking bekend en wordt evenmin altijd expliciet in de melding, zoals bedoeld in artikel 5.5.2, gemeld. Museale instellingen hebben zo onvoldoende zicht op potentieel interessante vondsten uit opgravingen en kunnen in feite onvoldoende uitvoering geven aan artikel 9, lid 2 van het verdrag van Malta. Wij pleiten ervoor dat er een actieve toetsing en indicatie plaatsvindt welke aspecten/vondsten van bepaalde gemelde opgravingen voor publiekscommunicatie en tentoonstellingen in aanmerking komen en dus niet in de reguliere provinciale en gemeentelijke depots terecht zouden moeten komen. Wij pleiten tevens voor openbaarmaking van de lijst van gemelde opgravingen en een verlenging van de termijn. De hierboven voorgestelde commissie zou in de toetsing eveneens een rol in kunnen spelen. Op die manier wordt voorkomen dat potentieel interessante vondsten weinig of geen publieke aandacht krijgen, of enkel in de bilaterale provinciale verbanden tussen depots en provinciale musea figureren.

In artikel 5.8.3 wordt in tegenstelling tot artikel 5.8.1 alleen gesproken over archeologische vondsten. Vanwege het feit dat archeologische opgravingsvondsten niet op zichzelf staan, maar onderdeel zijn van een complex lijkt het ons geen vanzelfsprekende zaak dat bij het overdragen van het beheer alleen de individuele vondst bedoeld wordt. Het gaat om immers om de context. Vooral in een wetenschappelijke instelling als het RMO wordt intern en door externe partijen onderzoek gedaan naar vondsten en hun context. Deze nieuwe resultaten leveren vaak nieuwe publiekscommunicatie op. Het isoleren van individuele vondsten stimuleert deze wisselwerking niet en getuigt van een beperkte visie op de rol van musea als enkel instellingen voor presentatie. Het RMO beheert een depot waar binnen bepaalde ruimtelijke grenzen faciliteiten aanwezig zijn voor de opslag van complexen.

Het Memorie van Toelichting bij artikel 5 (p. 49). De tekst is hier anders dan in het Memorie van Toelichting bij de wijziging op de Monumentenwet 1988 (2003-2004 p.23). In de vroegere versie wordt de volgende zin gebezigd: *'De tweede betreft vondsten met een bijzondere waarde, door hun uniciteit, gaafheid of anderszins. Het wetsvoorstel laat de bewindspersoon voor cultuur de mogelijkheid, dergelijke vondsten toe te voegen aan de nationale collectie, zoals die wordt bewaard in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. In specifieke gevallen mogelijk ook een ander museum.'*

In het huidige Memorie van toelichting (p. 49) staat: *'Verder kan de Minister bepalen dat een vondst die eigendom is van een provincie of gemeente in beheer wordt gegeven aan een museale instelling in verband met het belang daarvan voor het publiek...Bij de RCE is voldoende kennis aanwezig bij de beoordeling of een vondst van dergelijk belang is voor het publiek dat de vondst in beheer dient te worden gegeven aan een museale instelling. Overigens is deze bepaling nauwelijks toegepast en kan een museale instelling ook vondsten in bruikleen krijgen van een provincie of gemeente.'*

Wij vinden dat er in deze toelichting een aantal zaken nadere uitwerking behoeven. Ten eerste wordt de rol van de Rijkscollectie zoals beheerd door de Stichting RMO niet meer expliciet genoemd. De vraag is of er bij een expliciete toewijzing aan een museale instelling niet expliciet melding gemaakt moet worden van de nationale collectie. Dit is tenslotte de plek met in ieder geval de meeste bezoekersaantallen, een wetenschappelijke context en een intensieve samenwerking met universiteiten en onderzoekers. Hoewel daarmee geen preferente positie geclaimd hoeft te worden en vondsten ook elders goed tot hun recht kunnen komen qua presentatie, lijkt het ons billijk de aparte positie van juist het RMO niet onvermeld te laten. Een en ander zou door een commissie zoals hierboven voorgesteld vormgegeven kunnen worden.

Artikel 5.6. Memorie van Toelichting (p. 49)

In deze toelichting bij artikel 5.6 staat *'In het geval een vondst wordt gedaan buiten het grondgebied van enige gemeente dan wordt de Staat eigenaar. In dat laatste geval valt de vondst namelijk niet onder de verantwoordelijkheid van de provincie. Het gaat dan om vondsten die worden gedaan in de territoriale zee'*.

Wij vragen ons af of dit enkele vondsten uit vissersnetten betreft, of bijvoorbeeld ook recent aan land gespoten vondsten, zoals bij de aanleg van de Tweede Maasvlakte (provincie Zuid Holland) of bij de verwerking van bijvoorbeeld schelpgruis. Vondsten dus die ondubbelzinnig uit zee komen, maar op het (nieuwe) vasteland gevonden worden. Daarnaast merken wij aan dat het mogelijk goed zou zijn om in het geval van vondsten uit territoriale wateren anders dan scheepswrakken het RMO aan te merken als aangewezen depot, aangezien het hier dus ondubbelzinnig om een vondst van de Staat gaat. Vanwege de betrekkelijke zeldzaamheid van deze mensgerelateerde vondsten, de collectie die het RMO al op dit gebied heeft en vanwege het gegeven dat er mede vanuit het RMO onderzoek naar Noordzee vondsten werd en wordt verricht binnen diverse samenwerkingsverbanden zou een toevoeging van RMO als aangewezen depot aan te bevelen zijn.

Artikel 5.11

Wordt NUMIS dat tot 2016 bij de Nederlandse bank is ondergebracht na deze periode onderdeel van ARCHIS?

Tot zover ons specifieke commentaar. Wij sluiten ons daarnaast aan bij de zienswijze van de Vereniging Rembrandt en De Nationale Unesco Commissie. Vanzelfsprekend zijn wij altijd bereid van gedachten te wisselen over de vele complexe onderwerpen die aan de orde worden gesteld in de nieuwe Erfgoedwet.

Met vriendelijke groet,

Wim Weijland
Directeur
Rijksmuseum van Oudheden